

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ความสัมพันธ์ไทย-ลาวในสื่อบันเทิงไทย: ศึกษากรณี การประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นลาวจากภาพยนตร์ เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” (Entertainment Media and the Relationship between Thailand and Laos: A Construction of Lao Identity in the Film “Lucky Loser”)
ชื่อผู้เขียน	นายศิริมิตร ประพันธ์ธรรกิจ (Mr. Sirimit Praphanturakit)
แผนกวิชา/คณะ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ศาสตราจารย์ ดร. สุรัชย์ ศิริไกร
ปีการศึกษา	2550

บทคัดย่อ

ภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” (2549) ที่ทางรัฐบาลลาวขอให้ทางกระทรวงการต่างประเทศของไทยประสานงานไปยังบริษัทผู้ผลิตเพื่อระงับการฉาย เนื่องจากเนื้อหาที่น่าเสนาหมีลักษณะเป็นการดูถูกดูหมิ่นคนลาว เป็นตัวอย่างหนึ่งของการปะทุความขัดแย้งในโลกสัญลักษณ์ที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-ลาวในโลกความเป็นจริงในระดับกว้าง และเป็นบทเรียนที่น่าจะนำมาศึกษาในทางวิชาการเพื่อแสดงให้เห็นถึงการต่อสู้ทางความหมายเกี่ยวกับอัตลักษณ์ “ความเป็นลาว” ที่ถูกประกอบสร้างผ่านสื่อบันเทิงสมัยใหม่ของไทย

ด้วยเหตุดังกล่าว วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงสนใจวิเคราะห์การประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นลาว” ในภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” ทั้งในระดับการผลิต (production) ตัวบท (text) และการบริโภค (consumption) เชิงสัญลักษณ์และความหมาย โดยอาศัยแนวคิดเรื่องชาติและอัตลักษณ์ความเป็นชาติ (nationalism and national identities) แนวคิดเรื่องภาพตัวแทน (representation) และแนวคิดเรื่องการเข้ารหัส-ถอดรหัส (encoding-decoding) ของสำนักวัฒนธรรมศึกษา อันจะเผยให้เห็นการเมืองเรื่องความหมาย (politics of meaning) ที่ดำรงอยู่ท่ามกลางความสัมพันธ์ไทย-ลาว

ผลการศึกษาพบว่า ในระดับของการเข้ารหัส “ความเป็นลาว” ในตัวบทของภาพยนตร์นั้น ภายใต้อัตลักษณ์ประกอบของแก่นเรื่อง/โครงเรื่อง ตัวละคร นก และเทคนิคภาพยนตร์ ความหมายของความเป็นลาวได้ถูกผลิตผ่านจุดยืนของ “คนไทยส่วนกลาง” ที่สร้างให้ลาว “กลายเป็น” ตัวตลก

ล้าหลัง ค่อยพัฒนา ต้องพึ่งพิงทุนไทย (ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและความรู้) และเป็นพลเมืองชายขอบของสังคมโลก ความหมายดังกล่าวถูกนำมาผลิตและผลิตซ้ำเพื่อสร้างความชอบธรรมในการยืนยันว่า “ไทยอยู่เหนือลาว” มาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการแก้ไขชื่อเรียกและสัญลักษณ์ของ “ลาว” ออกไปจากภาพยนตร์แล้วก็ตาม แต่ความหมายหลัก (dominant meaning) ก็ยังคงถูกรักษาไว้เหมือนเดิม

สำหรับในแง่ของการถอดรหัส “ความเป็นลาว” นั้น ผู้เขียนได้จำแนกกลุ่มตัวอย่างผู้ชมออกเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มแรกได้แก่ กลุ่มคนลาวซึ่งมีทั้งที่อยู่ในประเทศลาวและกลุ่มที่เดินทางมาพำนักในประเทศไทย จากการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์เจาะลึก พบว่า การถอดรหัสของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างหลากหลาย (polysemy) ทั้งนี้ในกรณีของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐหรืออยู่ใกล้ชิดศูนย์กลางอำนาจรัฐ (เช่น ผู้รับสารในเวียงจันทน์) มีแนวโน้มจะต่อรอง/ต่อต้านชุดรหัสอุดมการณ์ “ความเป็นลาว” ที่ถูกสร้างขึ้นโดยผู้ผลิตภาพยนตร์ไทย ในขณะที่กลุ่มอย่างประชาชนลาวทั่วไปที่อยู่ไกลจากศูนย์กลางดังกล่าว (เช่น ผู้รับสารนอกเขตเมืองหลวง หรือชนชั้นแรงงานลาวที่มาทำงานในเมืองไทย) จะมีระดับการต่อรอง/ต่อต้านชุดความหมายดังกล่าวน้อยกว่า หรือแม้แต่ยอมรับภาพตัวแทน “ความเป็นลาว” ที่ถูกผลิตผ่านภาพยนตร์

ส่วนกรณีของผู้ชมคนไทย หากเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มี “ประสบการณ์ตรง” (direct experiences) เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมลาว จะมีแนวโน้มเห็นด้วยและยอมรับอัตลักษณ์ “ความเป็นลาว” ที่ถูกประกอบสร้างผ่านภาพยนตร์ แต่หากเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มี “ประสบการณ์ตรง” พบว่า มีลักษณะการถอดรหัสที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของประสบการณ์ที่แตกต่างกันไป ในขณะเดียวกันงานวิจัยเรื่องนี้ยังชี้ให้เห็นด้วยว่า สำหรับกลุ่มตัวอย่างคนไทยอีสานซึ่งมีความใกล้ชิดทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม จะมีลักษณะการถอดรหัสที่ “ก้ำกึ่ง” (in-between) ระหว่างจุดยืนในอัตลักษณ์ “ความเป็นไทย” และ “ความเป็นลาว”

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ให้ข้อสรุปว่า ในขณะที่สื่อบันเทิงไทยทำหน้าที่ผลิตสัญลักษณ์และความหมายของ “ความเป็นลาว” อยู่ นั่นแม้ชุดความหมายในเชิงการดูถูกนี้จะไม่ได้นำไปสู่ความขัดแย้งที่เป็นความรุนแรงทางกายภาพอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม แต่อุดมการณ์ดังกล่าวได้นำไปสู่การกดทับอัตลักษณ์ “ความเป็นลาว” รวมถึงธำรงรักษาความรู้สึกไม่ไว้วางใจในความสัมพันธ์ไทย-ลาว

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ความสัมพันธ์ไทย-ลาวในสื่อบันเทิงไทย: ศึกษากรณี การประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นลาวจากภาพยนตร์ เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” (Entertainment Media and the Relationship between Thailand and Laos: A Construction of Lao Identity in the Film “Lucky Loser”)
ชื่อผู้เขียน	นายศิริมิตร ประพันธ์ธุรกิจ (Mr. Sirimit Praphanturakit)
แผนกวิชา/คณะ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ศาสตราจารย์ ดร. สุรัชย์ ศิริไกร
ปีการศึกษา	2550

Abstract

The Thai film Mak-Tae-Lok-Talung (Lucky Loser), which was shot and launched in 2006, is one of the controversial political situations involving an international relationship between Thailand and Laos. Owing to an inappropriate content of the movie, this situation began with the Lao government asking the Thai Ministry of Foreign Affairs for banning the film from the public. As a consequence, the Mak-Tae case indicates a symbolic tension which makes a significant impact upon a political relationship between the two countries. The case also suggests a politics of national identity and “Lao-ness” which exists and continues in Thai contemporary entertainment media.

This research project aims to analyze a social construction of “Lao” identity in the film Mak-Tae at the three levels of production, text and consumption of signs and meanings. Drawing on a concept of nationalism and national identities, a notion of representation, and a cultural studies model of “encoding/decoding”, the thesis reveals a cultural politics of meaning which is maintained in the Thai-Lao international relationship.

The thesis found that at the “encoding”, or production and textual, level, “Lao” identity is constructed through narrative elements of a theme and a plot, characters, settings, cinematic techniques, and theme songs. “Lao-ness” is defined by “Thai middle-class” film

producers as humorous, obsolete, undeveloped, dependent and peripheralized in comparison with Thai and other national cultures and identities. Such a definition ideologically contends and legitimizes a “superiority” of a Thai nation to Laos. Even though the film was later banned and re-edited, the dominant meaning of this nationalist “superiority” still remains.

At the “decoding”, or consumption, level, the thesis investigates two groups of movie spectators. First, in the case of Lao viewers, I conducted interviews with both Lao residents in their home country and Lao people who stay in Thailand. The interviews show that their interpretations of the film text vary according to different socio-political experiences. For those who work as government officials or who live in the capital city of Vientiane, they are likely to be inspired and influenced by a power of the national state. Thus, they tend to disagree and resist a “Lao” cultural identity signified by the film, using an “oppositional code” with reference to Stuart Hall’s model. But, for the interviewees who live further away from the national centre of Vientiane and those Lao citizens who stay in Thailand, they seem to adopt a “negotiated code”, reading the film in a similar way of the encoded meaning to a certain extent.

Secondly, in the case of Thai respondents, unless they have a direct experience about Lao society and culture, they tend to agree with a dominant meaning of “Lao” identity in the film, interpreting the film text with a “preferred code” position. By contrast, for those who have such direct experiences, their interpretations will vary accordingly. Especially for Isan-Thai informants, since they, to some degree, have shared historical and cultural experiences with Lao people, they significantly decode the film text differently from Bangkok respondents and oscillate their “ambivalent” cultural identities between “Thai-ness” and “Lao-ness”.

The thesis concludes that in a sign world of Thai popular entertainment media, a myth and identity of “Lao-ness” has continually been constructed and sustained from a standpoint of “Thai-centrism”. Throughout a Thai historical context, this symbolic practice has always brought a relationship between Thailand and Laos in conflict. Although this political conflict has never appeared to be brutal or physically violent, the “Thai-centrism” ideologically discriminates against “Lao-ness” and always causes tensions and distrusts in the international relationship between the two nations.